

ARCHEOLEER

Leer-Leuven Verpleegsterschool

Elisabeth de Campenhout

Inleiding

Tijdens de opgraving ‘Verpleegsterschool’ in Leuven zijn 58 leerfragmenten gevonden. De fragmenten zijn onderzocht op basis van de leersoort en het type voorwerp. Voor de fragmenten die zijn geïdentificeerd als schoenonderdelen, is gebruik gemaakt van het onderzoek van Olaf Goubitz (2001) en June Swann (1984; 2001). De gegevens van de fragmenten zijn in een database geregistreerd en van een selectie van het materiaal zijn tekeningen en foto’s gemaakt. Daarna zijn de leerfragmenten gestabiliseerd met gebruik van PEG600.

Geul

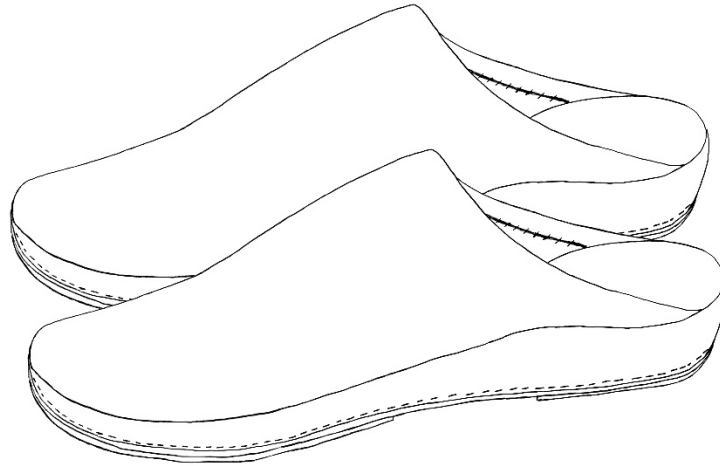
In de geul zijn 54 fragmenten gevonden, waarvan 45 fragmenten geïdentificeerd kunnen worden als schoeiselonderdelen. Over het algemeen zijn de schoeiselonderdelen vrij gefragmenteerd.

18 van de fragmenten zijn de onderdelen van een muil, gemaakt van rundleer (geul:001). Muilen kunnen gedragen zijn als overschoenen om schoenen te beschermen tegen vuil en slijtage, maar net voor de zeventiende eeuw werden muilen ook gedragen als een primaire vorm van schoeisel (Goubitz 2001, 243). Van de constructie zijn de binnenzool, 23,7 cm lang (maat 35.5), enveloppe, de tussenzool gemaakt van kurk op de voorkant (0,9 cm hoog) en hout op de achterkant (2,1 cm hoog), buitenzool, en negen fragmenten van het kap aanwezig. Daarnaast zijn nog drie fragmenten genaaid en bevestigd aan de buitenzool door middel van houten pennetjes. Mogelijk zijn deze fragmenten toegevoegd als deel van een reparatie van de zoollagen, maar kunnen ook onderdeel zijn van de oorspronkelijke constructie als versteviging van de voorkant van de schoen. Extra gaten op overige delen van de buitenzool suggereren dat de muil op een gegeven moment wel is gerepareerd. Terwijl de kap in meerdere delen is, is het nog mogelijk om te zien dat de kap schuiner is tot bijna de hiel van de voet (vleugelkap). Op de binnenkant van het kap zijn stikselsporen voor een verstevigingskoord. Een deel van de kap is weggesneden, mogelijk is dit gedaan om het instapopening groter te maken of het leer te hergebruiken, mogelijk als onderdeel van een reparatie.

Figuur 1: Rechts: Zoollagen van een paarmuil (geul:001-002). Links: De twee grootse fragmenten van de kap van geul:001

Daarnaast zijn nog acht leerfragmenten (geul:002), vijf fragmenten van een enveloppe, drie fragmenten van een buitenzool, en één fragment van een kurken tussenzool (1,2 cm hoog) gevonden, die waarschijnlijk van een muil zijn die een paar is van geul:001. Extra rijen stikselsporen op de enveloppe en de zool wijzen erop dat de zoollagen van deze muil ook gerepareerd is.

Figuur 2: Reconstructietekening Muilen (geul:002-003).

Volgens het onderzoek van Swann verschijnen leren muilen in de zestiende eeuw (Swann 2001, 87) en verdwijnen zij rond 1800 met de mode voor lichtgewicht schoenen (Swann 2001, 190). Echter, muilen met vergelijkbare constructies van de zoollagen uit Leuven, zijn in Nederland en op Nova Zembla gedateerd vanaf de tweede helft van de zestiende eeuw tot en met de zeventiende eeuw (Goubitz 2001, 246, fig. 6,7,15 en 16). Op basis van de vorm van de zoollagen, licht asymmetrisch met een ovale neus, kan de datering van de muilen verder verfijnd worden tot tussen de tweede helft van de zestiende en het begin van de zeventiende eeuw (Goubitz 2001, 82; Swann 1984, 7; Swann 2001, 88, 108).

Naast de muilen zijn vijf zoolfragmenten van twee zolen (geul:003-004), en één bovenleerfragment dat past aan een van de zolen (geul:004) van mogelijk een paar schoenen. De meest complete zool is 23,5 cm lang (maat 35). Tunnelsteek stikselsporen op de zool wijzen erop dat de schoenen gemaakt zijn met een zoollaag maar zonder zoolreep, zoals gezien bij middeleeuwse schoenen. Deze manier om de zool aan het bovenleer te bevestigen is bekend van luxe schoenen vanaf de zestiende en zeventiende eeuwen en zou in deze periode meer geschikt zijn om binnenshuis te dragen (Goubitz 2001, 221; Swann 2001, 91). De vorm van de zolen, zonder verschil tussen links en rechts, suggereert een datering in de zeventiende eeuw (Swann 1994, 7; 2001, 108).

Omdat het merendeel van het bovenleer ontbreekt, is niet met zekerheid te bepalen of de schoenen instapschoenen zijn (schoentype 90-3A), of schoenen met verlengde hielpanden die werden gesloten met een veter boven op de wreef van de voet zijn (schoentype 130). Hoewel schoenen van deze schoenconstructie van beide schoentypen zijn gevonden, komen instapschoenen vaker voor (Goubitz 2001, 307). Aan de zijkant van het bovenleer zijn kleine

stikselsporen die geen onderdeel van een reparatie lijken te zijn, mogelijk is iets aan het leer toegevoegd als deel van een versiering van het bovenleer. Extra stikselsporen op de meer complete zool wijzen erop dat een reparatie van tenminste een van de zolen uitgevoerd is.

Figuur 3 Zolen en bovenleer fragmenten van een mogelijk paar instapschoenen (geul:003-004).

De overige dertien schoeiselfragmenten lijken losse onderdelen te zijn, hoewel de fragmenten onderdelen kunnen zijn van de bovenbeschreven schoenen en muilen. Deze fragmenten zijn één buitenzool (reparatie) onderdeel (geul:005), twee enveloppefragmenten (geul:007), twee hakonderdelen (geul:008), drie zoolfragmenten (geul:009), één bovenleerfragment waarvan de schoenstijl niet kan worden geïdentificeerd (geul:010), twee fragmenten van één hielversteviging (geul:011), één fragment van een veter (geul:012) en één mogelijk randfragment (geul:006). De aanwezigheid van schoeiselonderdelen van schoenen gemaakt met meerdere zoollagen wijzen op een datering na 1500 (Goubitz 2001, 79).

Naast de schoeiselonderdelen is één fragment van productieafval gevonden (geul:013), maar als losse vondst wijst het niet op ambachtelijke activiteiten, maar mogelijk kan het deel zijn van een eenmalige reparatie.

Van de overige acht fragmenten in dit spoor is het niet mogelijk om het voorwerptype te identificeren. Eén is van rundleer (geul:014) en van de overige zeven fragmenten is de leersoort niet te determineren (geul:015-016).

Spoor 160

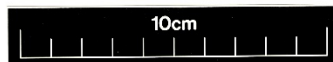
In spoor 160 is één bijna complete zool gevonden (160:001). De zool, 28,1 cm lang (maat 42), is voor een linkervoet en is afkomstig van een schoen met één zoollaag. De vorm van de zool wijst op een laatmiddeleeuwse datering (Goubitz 2001, 82).

Figuur 4: Laatmiddeleeuwse zool (160:001).

Beerput

In de beerput is alleen de voorkant van een buitenzool aangetroffen (beerput:001). Deze vondst is onderdeel geweest van een schoen gemaakt met meerdere zoollagen en wijst op een algemene datering na 1500 (Goubitz 2001, 79).

Figuur 5: Buitenzool fragment (beerput:001).

Spoor 233

In spoor 233 zijn twee leerfragmenten aangetroffen. Eén binnenzool, 25,7 cm lang (maat 38.5) (233:001) en één randfragment (233:002). Stikselsporen op de binnenzool suggereert dat deze

vondst bevestigd is aan het bovenleer en andere zoollagen van de schoen of laars met een rand rond de voorkant en een gevouwen rand rond de hiel. Het aanwezige randfragment past echter niet op het binnenzool en lijkt onderdeel te zijn van een meer delicate schoen dan de vrij zware binnenzool (6,4 mm dik). De rand wijst op een algemene datering na 1500 (Goubitz 2001, 79), de vorm van de binnenzool helpt om deze datering te verfijnen. Met de ovale neus en duidelijke afbakening van de hak duiden dit op een datering vanaf 1720/1730 toen een ovale neus opnieuw in de mode raakte na een periode waarvan een rechthoekige neus in de mode was (Swann 1982, 25-26; 2001, 161-162). Verder, de vorm van de zool maakt geen verschil tussen links en rechts. Hierdoor kan de datering van de zool niet later dan het begin van de 19^e eeuw zijn, wanneer dit verschil opnieuw verschijnt (Swann 1984, 32; Swann 2001, 183). Omdat de binnenzool vrij dik is, is het mogelijk dat het onderdeel van een laars was. Het gebrek van een sterke boog van het leer suggereert dat het geen hoge hak had.

Figuur 6: Binnenzool (233:001) en randfragment (233:002).

Discussie

In totaal zijn 58 leerfragmenten gevonden in vier sporen tijdens de opgraving ‘Verpleegsterschool’ in Leuven. Opmerkelijk is dat bijna alle fragmenten te identificeren zijn als schoeiselonderdelen, behalve één fragment van productieafval en een paar fragmenten die te versleten zijn om te kunnen identificeren.

Het oudste gedateerde fragment, is gevonden in spoor 160 en betreft een laatmiddeleeuwse zool (160:001). De maat van de zool wijst erop dat het een schoen betreft die waarschijnlijk door een man gedragen is.

In de beerput is ook slechts één zool fragment gevonden. In dit geval betreft het de voorkant van een buitenzool (beerput:001). Vanwege het gebrek aan een complete vorm, wijst de zool op een grove Nieuwe Tijd datering.

In de geul, zijn de onderdelen van een incompleet paar muilen met een kurken en houten tussenlaag gevonden, samen met onderdelen van een incompleet paar schoenen die binnenhuis werden gedragen. Opmerkelijk is dat deze van vergelijkbare maten zijn, 23,7 cm lang (geul:001)

en 23,5 cm lang (geul:003). Mogelijk zijn beide paren van dezelfde drager, of de maat is gewoon een vaak voorkomende schoenmaat. Het is lastig om een verschil te maken tussen het schoeisel dat door (jonge) mannen of vrouwen gedragen werd, omdat tot het tweede helft van de zeventiende eeuw de schoenstijlen en zoolvormen hetzelfde zijn voor zowel vrouwen als mannen (Swann 1984, 18-20; 2001, 124). De waarschijnlijke instapschoenen (geul:003-004) wijzen op welvarende dragers, maar de reparaties en aanpassingen van de muilen geven een minder welvaren beeld aan, en wijzen mogelijk op tweedehands gebruik. Als de geul in een korte periode gevuld was, duiden de muilen en instapschoenen samen op een datering in het eerste kwart van 17^e eeuw.

Spoor 233 heeft de jongste datering, met een binnenzool (233:001), mogelijk van een laars, en een randfragment (233:002) met datering na het eerste kwart van de achttiende eeuw tot het begin van de negentiende eeuw.

Literatuur

Goubitz, O., 2001: *Stepping through time. Archaeological footwear from prehistoric time until 1800*, Zwolle.

Swann, J., 1984: *Shoes*, London.

Swann, J., 2001: *History of Footwear in Norway, Sweden and Finland*, Stockholm.